

1) готовність прийняти на себе нову систему обов'язків стосовно свого шлюбного партнера, майбутніх дітей та відповідальності за їх поведінку;

2) розуміння прав і гідності інших членів сімейного союзу, визнання принципів рівності в людських відносинах;

3) прагнення до повсякденного спілкування та співпраці, узгодження взаємодій з представником протилежної статі, що в свою чергу передбачає високу моральну культуру;

4) уміння пристосуватися до звичок і рис характеру іншої людини і розуміння її психічних станів (Торохтій В., 2004).

Посилаючись на вищесказане, можна зробити висновок, що попри актуальність та популярність вивчення цієї теми досі немає сформованого визначення «готовність до подружнього життя». Розробляючи принципи та методи виховання у молоді зрілого ставлення до вступу у сімейні стосунки, теоретична база не є повноцінною. Основний акцент ставиться на батьківське виховання та розвиток у собі відповідних рис та якостей. На мою думку, дуже часто упускається роль саме соціальних інститутів у формуванні готовності до шлюбу. У навчальних закладах досі немає уроків статевого виховання та економічної грамотності, а школи батьківств розраховані лише на виховання та догляд за дітьми грудного віку.

ДИСКУРСИВНА ПАРАДИГМА В КОНСТРУЮВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

І. Б. Колобова,

*аспірант лабораторії когнітивної психології,
Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України
Науковий керівник: С. Ю. Рудницька, д. психол. н., доцент*

Одним із методологічно важливих положень сучасного конструктивізму в контексті психолого-герменевтичного підходу є настанова тлумачити фундаментальні структури реальності як проєкції мови. В цій парадигмі значення конструюються дискурсивно і саме наша мова визначає те, що і як ми розуміємо в тому числі і під фундаментальними структурами нашого буття.

Тобто дискурс і мова стають основним оптичним принципом конструювання індивідуальної та соціальної реальності. Близькими до цього напряму стали дискурсивна психологія Дж. Поттера,

М. Уэзерелла, Д. Едвардса, Дж. Шоттера, концепція соціальних уявлень С. Московичі та ряд нарративних теорій – концепція ідентичності Д. МакАдамса, теорія діалогічного Я Г. Хермансена і ін. Поряд з наведеними принципами соціального конструктивізму значний вплив на формування нової парадигми в соціальних і гуманітарних науках здійснили постструктуралізм, постмодернізм, герменевтика, матеріалістична феноменологія, критичні теорії, феміністична епістемологія.

Поєднання мовної здатності людини та знання, що репрезентовані в її свідомості змістили когнітивні науки в бік вивчення саме дискурсивного підходу. Цьому етапу передували численні дослідження когнітивних операцій, процесів обробки та переробки інформації, категоризація знань про дійсність у мові, класифікація різних типів знання, метакогніція і метарепрезентація, мовне знання та мовна свідомість, мовна картина світу і дискурсивні практики.

В рамках дискурсивної та психогерменевтичної парадигм, що зв'язали мовні соціальні структури з структурами сприйняття реальності, ми намагаємося довести важливе теоретичне та прикладне значення дискурсивних практик та технологій по відношенню до об'єктивації, а саме сприйняття та обробки повсякденного індивідуального та соціального досвіду. В процесі породження нових смислів та інтерпретацій будь-яка людина свідомо чи несвідомо залучається в процес конструювання дійсності, яка вириває з її минулого екзистенційного досвіду, всмоктує теперішні події й робить зачепи та вузлики майбутнього життя. За Бергеном та Лукманом конструювання дійсності – це безпосереднє існування людей, засноване на їх знаннях і поточній діяльності; суть якого-постійне визначення свого місця в сьогоднішні і пошуки бажаного майбутнього (Berger P. L., Luckmann T., 1966).

Як зазначає Плотнікова в процесі дискурсивного конструювання створюється світ, в який повністю занурений той, хто говорить та пише: він живе в цей момент усередині даного світу і творить його своїми діями і своїм дискурсом (С. М. Плотнікова, 2014). Залучаючись у різні сфери життя, обмінюючись поглядами, рухаючись від події до події, означаючи їх власними переживаннями та смислами, відтворюючи образи в мові, відбувається безперервний процес плетіння дискурсу. Створюється множинність світів: або потенційних, що виникають в результаті отримання зовнішньої інформації у вигляді оповіді подруги, перегляду фільму чи стрічки новин, або таких, в яких людина перебуває в процесі реального

переживання досвіду. Таким чином, повсякденний дискурс зазнає атаки з боку соціальних світів, розширюючи звичну обмежену область знань.

Рудницька дає таке визначення конструювання особистістю досвіду (С. Ю. Рудницька, 2019). Це насамперед приведення всіх своїх уявлень, понять, поглядів, принципів, концепцій, інтерпретаційних моделей світу в єдину систему, їх упорядкування, організацію в єдину пов'язану структуру, що допомагає осягнути сенс подій і вчинків свого власного життя і життя інших, перманентний процес особистісного змістотворення. Ця пов'язана структура, що охоплює всі сфери буття, рухаючись незворотнім часовим вектором у формі послідовної зміни предметів та подій, може бути перебудована чи реконструйована разом з отриманням нової інформації чи переосмисленням того, що було. Таким чином, минуле, що вважається статичним фактологічним матеріалом з обмеженим перцептуальним доступом, в процесі дискурсивного конструювання змінює свою смислову та організаційну структуру. В залежності від типу детермінації та ряду інших психологічних особливостей під час конструювання минулого з плином часу виникають процеси перебудови основних смислових та організаційних структур, наприклад зміщення центральних фігур, зменшення чи збільшення значення фактів, зміна самоідентичності; може коригуватись особиста залученість чи залученість інших до одних і тих самих подій. В цілому під впливом отриманих нових вхідних даних може набувати суттєвих трансформацій тип інтерпретації минулого, емоційне забарвлення власної оповіді.

В епоху відкритого інформаційного простору світ потону в численних дискурсах, переповнився всім можливим символічним та семіотичним спектром, вимагаючи від «поглинача» високого рівня дискурсивної та наративної компетентності. Конструювання дійсності відбувається в процесі безперервних прямих (через спілкування) та опосередкованих (через соціальні мережі) контактів між людьми і включає в себе процес динамічного «перекроювання» образів світу, особливо під впливом глобальних інформаційних мереж, зростання інформаційних потоків в сфері міжкультурної комунікації та зв'язку її з процесом глобалізації світу (О.С. Кубрякова, 2009).

Як зазначили Коулдрі і Хепп, настав час, коли соціальна реальність конструюється не в повсякденних людських взаємодіях, а відбудовується за допомогою різних медіаплатформ (Couldry N., Hepp A., 2016). Світ соціальних конструкцій Бергена і Лукмана доповнюється та значно розширюється медійним конструюванням

дійсності, саме побутової людської дійсності. Зміна світогляду прискорюється синхронно процесу відкриття для себе додаткових медіаджерел та підвищення частоти звернення до них, торкаючись ціннісно-сислової сфери, релігійних поглядів, онтологічних засад буття. Все більше ставляться під сумнів ортодоксальні цінності, традиції, культурні засади; зменшується відстань між «своєю» та «чужою» реальністю; розширюється поле альтернатив та точок зору; відбувається змиття меж термінів та понять. Індивідуальна реальність наповнюється такою «справжністю» подій, які нав'язують засоби масової інформації, формуючи в індивідуальному дискурсі портрет соціальної реальності, яка ніколи не стане об'єктивною репрезентацією того, що було насправді.

Можна зробити висновок, що стирання межі між індивідуальною і соціальною реальністю ускладнює роботу дослідника, який шукає серед соціальних кліше особистісні смисли, те, що справді робить людину унікальною і неповторною, що відрізняє її від інших, і робить її свідомим користувачем життя, яка конструює свій всесвіт під впливом сформованої системи цінностей, моральних установ та поглядів. Аналізуючи досвід іншої людини за допомогою текстів, ми намагаємось витягнути з мови інваріант індивідуальної реальності через тлумачення смислів, знаходження закономірностей конструювання подій, розташування їх у часопросторі, специфіку інтерпретаційних репертуарів. Так чи інакше оповідь досліджуваного про себе, поглинена соціальним дискурсом, у своєму кінцевому вигляді буде представляти не «чистий» об'єкт дослідження, а презентацію соціального та медіаоточення, в якому він перебуває. Тому основними ознаками дискурсивної компетентності сьогодення ми вважаємо здатність не втратити свою унікальну історію, дистанціюватись від тотального дискурсивного конструювання дійсності медіаносіями, відрізнити, що є правильно, а що не правильно, утворювати стійке смислове ядро погляду на своє життя та на життя інших, відбирати ту інформацію, що підтримує стан психологічного благополуччя.